

REPUBLICA MOLDOVA: ÎN TRE REPUBLICA PREZIDENȚIALĂ ȘI REPUBLICA PARLAMENTARĂ

Vitalie ARMAȘU

Doctor, lector universitar,
Universitatea Americană din Moldova, Chișinău, Republica Moldova
email: armasuvt@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8317-5962>

În prezentul articol autorul examinează forma de guvernământ a Republicii Moldova - de la proclamarea independenței țării în 1991 și până-n zilele noastre. Se efectuează o analiză a evoluției formelor de guvernământ pe parcursul a 3 etape din istoria țării: 1991 - 1994 (de la independență și până la adoptarea, la 29 iulie 1994 a Constituției țării), 1994 – 2000 (de la adoptarea Constituției și până la modificările Legii Supreme din 5 iulie 2000) și 2000 – zilele noastre. Se va urmări schimbarea formei de guvernământ de la republică, de facto, prezidențială, pe timpul mandatului primului președinte al țării Mircea Snegur, în republică semiprezidențială, după adoptarea în 1994 a Constituției și în final, transformarea statului în republică parlamentară, după modificările operate de către partidul condus de cel de-al treilea președinte al țării, Vladimir Voronin. Formă, care deși a fost modificată prin Hotărârea Curții Constituționale din 4 martie 2016, prin care a fost restabilit modul de alegere a președintelui țării de către întreg poporul, nu a schimbat în nici un fel prerogativele șefului statului, care purta până atunci și, poartă în continuare în rol de simbol național.

Cuvinte-cheie: formă de guvernământ, republică prezidențială, republică semiprezidențială, republică parlamentară, competențele și rolul președintelui țării, competențele parlamentului.

REPUBLIC OF MOLDOVA: BETWEEN THE PRESIDENTIAL AND PARLIAMENTARY REPUBLIC

The article examines the form of government of the Republic of Moldova - from the proclamation of the country's independence in 1991 to the present day. The evolution of the forms of government during 3 stages of the country's history will be analyzed: 1991 - 1994 (from independence until the adoption, on July 29, 1994 of the country's Constitution), 1994 - 2000 (from the adoption of the Constitution and until the amendments of the Constitution from July 5, 2000) and 2000 – till our days. The article will examine how the form of government has changed from a de facto presidential presidency during the term of the first president of the country, Mircea Snegur, to a semi-presidential republic, after the adoption of the Constitution in 1994 and finally the transformation of the state into a parliamentary republic, after changes made by the party led by the country's third president, Vladimir Voronin. This fact, notwithstanding the amendments brought by the Decision of the Constitutional Court of March 4, 2016, which restored the way of electing the president of the country directly by the people, did not change in any way the prerogatives of the head of state, who acts in the past and continue to act in the present mainly as a national symbol.

Key words: form of government, presidential republic, semi-presidential republic, parliamentary republic, powers and role of the president of the country, powers of the parliament.

RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA: ENTRE LA RÉPUBLIQUE PRÉSIDENTIELLE ET LA RÉPUBLIQUE PARLEMENTAIRE

Dans cet article, l'auteur examine la forme de gouvernement de la République de Moldova - de la proclamation de l'indépendance du pays en 1991 à nos jours. Une analyse est effectuée de l'évolution des formes de gouvernement au cours de 3 étapes de l'histoire du pays: 1991 - 1994 (de l'indépendance jusqu'à l'adoption de la Constitution le 29 juillet 1994), 1994 - 2000 (de l'adoption de la Constitution jusqu'aux amendements de la Loi Suprême du 5 juillet 2000) et 2000 - nos jours. Il visera à faire passer la forme de gouvernement d'une république présidentielle de facto, sous le mandat du premier président du pays Mircea Snegur, à une république semi-présidentielle, après l'adoption en 1994 de la Constitution et enfin, la transformation de l'état en république parlementaire, après les changements apportés par le parti dirigé par le troisième président du pays, Vladimir Voronin. La forme, qui ne tenait pas compte des modifications apportées par la décision de la Cour Constitutionnelle du 4 mars 2016, qui rétablissait le mode d'élection du président du pays par l'ensemble du peuple, ne modifiait en rien les prérogatives du chef de l'état, qui jusque-là portait et porte toujours le rôle de symbole national.

Mots-clés: forme de gouvernement, république présidentielle, république semi-présidentielle, république parlementaire, pouvoirs et rôle du président du pays, pouvoirs du parlement.

РЕСПУБЛИКА МОЛДОВА: МЕЖДУ ПРЕЗИДЕНТСКОЙ И ПАРЛАМЕНТСКОЙ ФОРМОЙ ПРАВЛЕНИЯ

В данной статье автор рассматривает формы правления в Республике Молдова - от провозглашения независимости страны в 1991 году и до наших дней. Осуществлен анализ эволюции форм правления на протяжении 3-х этапов истории страны: с 1991 по 1994 гг. (от обретения независимости до принятия 29 июля 1994 г. Конституции страны), с 1994 по 2000 гг. (от принятия Конституции и до изменений в Основном Законе от 5 июля 2000 г.) и с 2000 г. до наших дней. Рассмотрен также процесс изменения формы правления с, де-факто, президентской, в период правления первого президента страны Мирчи Снегура, на президентско-парламентскую республику, после принятия Конституции в 1994 году и преобразование государства в парламентскую республику, после принятия поправок в Конституцию партией, во главе с третьим президентом страны Владимиром Ворониным. Несмотря на внесенные Постановлением Конституционного Суда от 4 марта 2016 г. поправок, восстановивших способ всенародного избрания президента страны, данные изменения никоим образом не повлияли на prerogatives главы государства. оставшегося всего лишь национальным символом.

Ключевые слова: форма правления, президентская республика, полупрезидентская республика, парламентская республика, полномочия и роль президента страны, полномочия парламента.

Introducere

Forma de guvernământ privește formarea, organizarea și competența organelor supreme ale puterii de stat, raportul lor cu celelalte organe din sistemul statal. După forma de guvernământ un stat poate fi monarhie sau republică [6, p. 388].

În țara noastră forma de guvernământ a evaluat întreaga perioadă istorică, de la primul tip de stat al dacilor din prima jumătate a sec. I î.e.n. - până

în prezent și a cuprins ambele tipuri de forme de guvernământ, la care s-a adăugat unul specific - domnia [4, p. 256]. Domnia este o formă de guvernământ specifică țării noastre și a existat din sec. X până în anul 1859.

Monarhia, în țara noastră a existat practic până-n 1944, Basarabia (teritoriul actual al Republicii Moldova) fiind parte a Imperiului Rus, iar apoi a Regatului României. În această perioadă a existat un timp scurt și forma republicană de guvernământ:

Republica Democrată Moldovenească (24 ianuarie – 27 martie 1918) și Republica Sovietică Socialistă Moldovenească (28 iunie 1940 – 22 iunie 1941).

Astfel, din 4 septembrie 1944 și până în prezent, pe teritoriul țării a existat forma republicană de guvernământ.

Această perioadă de timp constă din 2 etape: 1944-1991 când teritoriul țării a făcut parte din Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste, în formă de republică sovietică, în cadrul unui stat totalitar comunist, care de fapt reprezenta o formă legalizată a regimului de ocupație sovietic pe acest teritoriu. Iar, a doua etapă a început după proclamarea independenței țării în 1991.

Metodologia de cercetare

În prezenta lucrare s-a utilizat metoda analizei de conținut a lucrărilor științifice, cu referință și la unele procedee logice, precum analiza și sinteza. Drept rezultat, s-a realizat o lucrare, cu valențe interdisciplinare din punct de vedere metodologic, care ar putea contribui la crearea unui tablou mai clar privind forma de guvernământ, modelul republicii prezidențiale, semiprezidențiale și parlamentare, la fel privind competențele și rolul președintelui țării și al parlamentului.

Forma de guvernământ: între modelul sovietic și românesc

Republica Moldova este o republică democratică, iar suveranitatea națională și puterea absolută aparține poporului, care își alege guvernele care vin la putere prin alegeri libere și democratice.

În perioada anilor imediat următoare independenței (1991 – 1994) și până la adoptarea, la 29 iulie 1994 a Constituției țării, se crea impresia că Republica Moldova este o republică prezidențială [3, p. 132]. Acest fenomen se datorează și personalității primului președinte al țării, Mircea Snegur. Primul președinte preluase stilul de guvernare al liderilor

fostei Uniuni a Republicilor Sovietice Socialiste, a cărei parte, până la 27 august 1991 a fost și Republica Sovietică Socialistă Moldovenească. Era și firesc, în starea de vacuum al puterii, de atunci, să se bazeze pe o formă de guvernământ cunoscută aparatului și funcționarilor de stat din Republica Moldova, care abia se desprinsese de un imperiu. Țara trebuia guvernată și ea a fost guvernată în unicul mod cunoscut aparatului de stat moștenit din epoca comunistă.

În următoarea etapă, din 29 iulie 1994 când a fost adoptată Constituția țării și până în anul 2000, forma de guvernământ a țării a fost – republica semiprezidențială.

Noua Constituție a țării a fost în mare parte inspirată de Constituția României, care la rândul său s-a bazat pe modelul semiprezidențial – republica a cincea franceză [5, p. 3734].

Astfel, în temeiul faptului că șeful statului, Președintele Republicii era ales direct de către popor (art.77-78) [1], se putea afirma că Moldova era o republică semiprezidențială, ceea ce se reflecta în următoarele prevederi ale Constituției de atunci:

- organul legislativ și șeful statului (Președintele) erau organe alese prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat (art.61 și art.78 din Constituție) [1];

- șeful statului desemnează un candidat pentru funcția de prim-ministru după consultarea majorității parlamentare și numește Guvernul în baza votului de încredere acordat de Parlament (art.82 din Constituție) [1];

- guvernul este responsabil în fața Parlamentului, deși Președintele nu este concomitent și șeful Guvernului și nu avea puterea de a influența executivul (art.77 din Constituție) [1];

- organul legislativ (Parlamentul) poate fi dizolvat de către Președinte, în cazul când nu a putut fi format Guvernul, a fost blocată procedura de adoptare a legilor și doar după consultarea

fracțiunilor parlamentare (art.85 din Constituție) [1];

- președintele poate refuza de a promulga o lege o singură dată, iar după reexaminare, promulgarea este obligatorie (art.93 din Constituție) [1];

- șeful statului poate fi suspendat din funcție de către Parlament, cu organizarea obligatorie a unui referendum pentru demiterea șefului statului (art. 89 din Constituție) [1].

Astfel, vedem că, la acea perioadă, organul legislativ avea împuterniciri mai mari decât șeful statului, întrunind trăsături caracteristice republicilor semiprezidențiale/semiparlamentare.

La fel, în perioada de referință, s-a făcut observat că sistemul semiprezidențial de guvernare nu asigură separarea efectivă a ramurilor puterii în stat (legislativă, executivă, judecătorească), nu asigură echilibru între atribuțiile și responsabilitățile ce le revin, ceea ce aducea la administrarea ineficientă a statului.

În luna mai 1999, Președintele de atunci al țării Petru Lucinschi a organizat un referendum consultativ în problema schimbării sistemului de guvernare în Republica Moldova, în unul de tip prezidențial [2, p. 229]. La referendum, majoritatea celor participanți s-au expus în favoarea sporirii împuternicirilor președintelui, susținând astfel instituirea unei republici prezidențiale.

În pofida acestui fapt, parlamentul țării, n-a susținut inițiativa președintelui și, din contra a calificat această intenție drept un pericol pentru regimul democratic.

Republica parlamentară: modelul moldovenesc

Astfel, la 5 iulie 2000, în Republica Moldova s-a instaurat o nouă formă de guvernământ – republica parlamentară. Ca rezultat a opoziției Parlamentului față de modificările propuse de către ex-Președintele P. Lucinschi, legislativul, dominat de Partidul Comuniștilor, condus de Vladimir

Voronin, a modificat Constituția Republicii Moldova. Modificările Constituției au limitat competența și rolul Președintelui Republicii în favoarea Guvernului și a Parlamentului.

Noile prevederi constituționale ținteau împuternicirile șefului statului, legislativului și executivului, privind:

- alegerea președintelui de către parlament;
- dreptul parlamentului de a demite președintele țării cu două treimi din totalul deputaților aleși;
- dreptul guvernului de a adopta ordonanțe de urgență,
- angajarea răspunderii guvernului în fața parlamentului asupra unui program, unei declarații de politică generală sau a unui proiect de lege;
- dizolvarea Parlamentului în cazul în care nu se poate alege șeful statului nici după alegeri repetate.

În context, se pot aduce și exemple mai recente, precum încercarea ex-președintelui Igor Dodon de a modifica forma de guvernare, în una de tip prezidențial. Această intenție a fost declarată de mai multe ori de către fostul șef al statului, care îl are în calitate de exemplu de urmat pe președintele Federației Ruse, Vladimir Putin. În luna iulie 2020 a fost semnat un decret prezidențial de creare a unei comisii pentru reforma constituțională, care nu s-a soldat cu rezultate, având în vedere că inițiativa nu a avut o susținere largă a forțelor politice, societății civile și nici a populației.

Concluzionând cele expuse, este necesare a fi menționat specificul nostru național. Astfel, nu se poate afirma că Republica Moldova a devenit un stat cu un sistem de guvernare parlamentar clasic. Analiza atribuțiilor Președintelui Republicii Moldova denotă faptul că acesta, de exemplu, dispune de atribuții mai mari decât Președintele Republicii Franceze, iar Franța este republică de tip mixt, semiprezidențial. Ori, Președintele Republicii Moldova dispune de drept de inițiativă legislativă,

pe când președintele francez nu dispune de așa drept. La fel, Președintele țării noastre poate dizolva Parlamentul în cazurile prevăzute de Constituție.

Astfel, este evident că în Republica Moldova poziția parlamentului este vădit superioară comparativ cu cea a șefului statului, dar totodată, președintele țării se alege prin vot direct de către întreg poporul, funcție nespecifică statelor cu forme de guvernământ parlamentar.

Analizând cele expuse, se poate considera că Republica Moldova este un stat cu forma de guvernământ parlamentar, dar cu unele excepții, care se abat de la modelul clasic.

Această formă, nu s-a schimbat nici după modificările aduse prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 7 din 4 martie 2016, prin care a fost restabilit modul de alegere președintelui țării de către întreg poporul, pe motiv că nu au fost schimbate în nici un fel prerogativele șefului statului, care purta până atunci și, poartă în continuare în rol de simbol național.

În context, consider că, ar fi bine să se revină la modul de alegere a președintelui în parlament, iar împuternicirile șefului statului să fie reduse și, în calitate de exemplu pot fi aduse modelele parlamentare de guvernământ din țările scandinave (Norvegia, Suedia, Finlanda). În aceste țări, șeful executivului este de-facto conducătorul țării. Și, beneficiul principal al acestei forme de guvernământ este că forța politică care învinge în alegeri are șansa să-și aleagă în funcțiile cheie din stat (președintele țării, președintele parlamentului și prim-ministrul), care sunt persoanele din aceeași echipă.

Ori, experiența tristă a țării noastre exemplifică cu abundență de cazuri contrarii - de confruntări deschise dintre conducătorii de vârf ai țării. Exemplu pot servi: confruntarea dintre primul președinte al țării Mircea Snegur și prim-ministrul de atunci Andrei Sangheli. Sau, confruntările recente dintre

al 5-lea Președinte Igor Dodon și prim-ministrul Pavel Filip / președintele parlamentului Adrian Candu, în rezultatul cărora Moldova a devenit o țară unică (și subiect de ironizare) pentru faptul că un președinte al statului a fost suspendat din funcție de 7 ori (doar pentru 5-10 min.). Ultima confruntare de gen președinte – prim-ministru a avut loc la 12 noiembrie 2019 când președintele de atunci Igor Dodon a demis prim-ministru de atunci Maia Sandu.

Concluzii

În încheiere, menționez că nu idealizez forma parlamentară de guvernământ, ea la fel ca cea prezidențială sau semiprezidențială conține mai multe lacune de ordin legislativ, dar reieșind din specificul național al poporului nostru, cred că republica parlamentară este ceea ce se potrivește mai bine mentalității noastre. Ori, toată perioada de după proclamarea independenței a arătat clar că orice politician din Moldova se vede lider al națiunii, care tinde să centralizeze puterea politică în mâinile sale (printre puținele excepții de la această regulă – menționăm figura celui de-al 4-lea Președinte Nicolae Timofti).

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova, 1994.
2. AVORNIC, Gh. *Teoria generală a statului și dreptului. Tratat*. Vol.1. Chișinău, 2009.
3. NEGRU, B. *Teoria Generală a Dreptului și Statului*. Chișinău, 2006.
4. IANCU, Gh. *Drept constituțional și instituții politice*. București, 2014.
5. Romania. The Europa World Year Book, Londra, 2007.
6. ЛАЗАРЕВ, В. В. *Общая теория права и государства*. Москва, 2007.